

li: 930. 25. 1966

930.251

Priloga 4. zapisniku Savjetovanja Društva arhivskih radnika Hrvatske u Opatiji 12. i 13. ožujka 1969. godine

Mirko Androić:

Financiranje
Financiranje arhivske službe

NOVI OBLICI FINANCIRANJA ARHIVSKE SLUŽBE U HRVATSKOJ I ISKUSTVA O NJIMA

(Prilog 4. zapisniku Savjetovanja Društva arhivskih radnika Hrvatske u Opatiji 12. i 13. ožujka 1969. godine)

Sveukupna, doista znatna količina registraturno-arhivske građe u i van arhiva Hrvatske, premalen broj stručnih arhivskih kadrova i količina registraturno-arhivske građe koja dolazi na jednog arhivskog radnika s jedne strane, te nezadovoljavajuća financijska sredstva s kojima su s druge strane raspolagale arhivske ustanove u Hrvatskoj, odnosno, premaleni iznos koji je dolazio na jednog radnika u arhivskoj službi, dovoljan je razlog da se od strane Društva arhivskih radnika Hrvatske razmotri stanje, način i problemi financiranja ove obavezne stručne službe i arhivskih ustanova kao izvršilaca obavezne službe u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj.

Naime, godine 1967. je Arhivski savjet Hrvatske, razmatrajući kadrovsku problematiku u arhivskim ustanovama Hrvatske², raspolagao i s takovim pokazateljima kao što su slijedeći:

1. Svi arhivi u Hrvatskoj su u svojim spremištima imali tada 50.297 dužinskih metara arhivske građe;
2. Zaštita je na terenu vršena nad 114.460 dužinskih metara registratura kod privrednih organizacija i nad 218.296 dužinskih metara ostale registraturne građe.
3. Svega su, dakle, arhivske ustanove u Hrvatskoj tada stručno i naučno obrađivale, odnosno nadzirale i štatile 238,053 dužinska metra arhivsko-registraturne građe.
4. U arhivima Hrvatske radila su tada 142 stručna radnika, što znači, da je na 1 radnika u arhivima Hrvatske otpadalo 2.697 dužinskih metara arhivsko-registraturne građe.
4. Arhivi Hrvatske primili su istovremeno za vršenje te obavezne arhivske službe 402,987.920 starih dinara. Budući da je tada u arhivima

² Arhivski savjet Hrvatske je u svojoj VII proširenoj sjednici 30. lipnja 1967, na temelju elaborata višeg arhiviste Mirka Androića, pod naslovom »Analiza kadrovskih problema u arhivskim ustanovama SR Hrvatske s prijedlozima za njihovo rješavanje« razmotrio svekoliku kadrovsku problematiku arhivske službe u Hrvatskoj. Na istoj su sjednici doneseni i odgovarajući »Zaključci«, koji su zatim pod brojem 1003/2-1967, 20. veljače 1968. godine upućeni arhivskim i drugim faktorima u svrhu primjene odgovarajućih mjera u rješanju postojećih kadrovskih problema.

Hrvatske radilo svega 179 stručnih, kancelarijskih i pomoćnih radnika, na jednog zaposlenog otpadalo je u prosjeku 1,692.670 starih dinara.

Već na prvi pogled poznavaoocu stvari jasno upada u oči da je jedna razmjerno mala stručna ekipa arhivista Hrvatske obavljala velik posao na arhivsko-registraturnoj građi. I još nešto. Da je u tom velikom poslu arhivska služba raspolagala s naročito malim sredstvima.

I arhivski savjet Hrvatske je uvidio već 1966. godine, da je nemoguće unaprijediti ovu obaveznu službu, prvenstveno modernizaciju opreme, starim načinom financiranja, pa su iz tih nastojanja proistekli u konačnici novi oblici financiranja, tzv. »Modaliteti financiranja arhivske službe u Hrvatskoj«.

Dakle, ne samo da je to u redu, već je i sušta potreba da se razmotri stanje financiranja ove službe, tzv. novi oblici njezinog financiranja, te napokon da se vide i rezultati ovih »Modaliteta« financiranja službe i arhivskih ustanova u Hrvatskoj.

I

1. Financiranje arhiva u Hrvatskoj do 1967. godine

a) Stanje do 1957 (1959) godine.

Materijalno-tehnička baza tada postojećih arhivskih ustanova u Hrvatskoj sticana je na temelju godišnjih proračuna i obrazloženja tih godišnjih proračuna. Državni arhivi u Zagrebu, Rijeci, Zadru i Dubrovniku primali su budžetska sredstva NR Hrvatske, a osnovani arhivi gradova³ financirani su budžetima Narodnih odbora gradova, odnosno kotareva sjedišta arhivske ustanove.

Tada nije u osnovi bio kriterij budžetiranja državnih i gradskih arhiva sam prijedlog proračuna arhivske ustanove ili njezina djelatnost, već se je u prvome redu visina određenih budžetskih sredstava za arhive, uostalom kao i za druge institucije, utvrđivala u neku ruku samom preraspodjelom sredstava za kulturu u Republici, kotaru, odnosno gradu. Visina sredstava koju će dobiti jedan državni arhiv ili arhiv grada, bila je u konačnici u potpunosti dirigirana odlukom nadležnog republičkog organa, odnosno izvršnog odbora ili narodnog odbora dotičnog kotara ili grada. Ako je krajem godine opet nešto prihoda pre-

³ Podatke o osnutku arhiva u Hrvatskoj dajem na ovom mjestu kako su ih kotarevi ili općine osnovali. Takozvani raniji »državni arhivi«, danas Arhiv Hrvatske u Zagrebu, osnovan je u 18. st., Historijski arhiv Zadar u 17. st., Historijski arhiv Rijeka, kao Državni arhiv djeluje odlukom Komiteta za naučne ustanove, sveučilišta i visoke škole od 1949. godine, sto vrijedi i za svojevrećeni Državni arhiv u Dubrovniku. Današnje Arhivsko odjeljenje Historijskog instituta za historiju radničkog pokreta osnovano je 1948. godine. Arhivi gradova, među koje treba kasnije ubrojiti i ova posljednja tri, nekada »državna«, osnovani su ovim redom: Historijski arhiv u Zagrebu i Varaždinu 1950. godine, Historijski arhiv u Splitu 1952. godine, u Dubrovniku 1956, u Slavenskom Brodu 1959, u Karlovcu i Pazinu 1960, u Bjelovaru 1961, u Sisku 1962. u Osijeku ?, u Zadru 1963, te u Rijeci 1967. godine.

ostalo nad rashodima u budžetima tih organa, naročito u kotarevima ili gradovima, i arhivske su ustanove mogle doći još do nekih sredstava, odnosno do nabavke nekih konkretnih predmeta, a i do nekih manjih investicionih rashoda. Opet dirigirano i bez vlastitog odlučivanja, šta će biti i kolika će sredstva biti.

Posve je normalno da drugačije i nije moglo biti, kad je za sve tadašnje službenike vrijedio jedan Zakon o javnim službenicima, koji je pedantno precizirao i visinu plaća po plaćevnim razredima. Tako je u praksi redovno povišenje godišnjeg proračuna dolazilo u obzir samo u skladu s pravima za pomaknuće u viši plaćevni razred, odnosno kod povećanja broja službenika. Materijalni su rashodi (visina) godišnje utvrđenog budžeta bili prilično kruti, a funkcionalni pak veoma škrto dati.

Takovo je stanje financiranja arhivske službe samo po organu sjedišta arhivske ustanove bilo logično u Hrvatskoj »de jure« do 1957, a u praksi do 1959. godine, negdje još i dulje.

Zašto smo u sistemu budžetiranja arhivskih ustanova u Hrvatskoj stavili granicu 1957, odnosno 1959. godinu? Tako smo to postavili iz jednostavnog razloga, što je 1957. godina donijela novu organizaciju arhivske službe u Hrvatskoj na regionalnom principu.

S proširenjem teritorijalne nadležnosti arhivskih ustanova u Hrvatskoj odmah se paralelno postavilo u praksi pitanje, da li će kotar ili grad sjedišta određene arhivske ustanove budžetirati i arhivske poslove što ih arhivi vrše na teritoriju susjednih kotareva, ili će naplatu tih poslova arhiva trebati budžetom osigurati i drugi kotarevi.

b) Financiranje regionalnih arhivskih ustanova u Hrvatskoj 1957. (1959)—1964. godine

Savjet za kulturu i nauku NR Hrvatske donio je 27. svibnja 1957. godine odluku o organizaciji i teritorijalnoj nadležnosti arhivskih ustanova⁴.

Mi svakako treba da u prvom redu konstatiramo da je to jedna od prekretnica ne samo u organizaciji arhivske službe u Hrvatskoj, već, što je mnogo važnije, i prekretnica u zaštiti registraturno-arhivske građe. A to znači i kudikamo veće osiguranje i veliko povećanje broja registraturno-arhivske dokumentacije za našu historijsku nauku u prvome redu. Ova je, naime, Odluka Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske precizirala teritorijalnu nadležnost i broj arhivskih ustanova u Hrvatskoj tako, da je čitavo područje Hrvatske pokriveno odgovarajućom mrežom regionalnih arhiva.

U praksi svaki je regionalni arhiv dobio po nekoliko tadašnjih kotareva, tako da je zaštita registraturno-arhivske građe od strane tih

⁴ Akt Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske broj 1907/1957. od 27. V 1957.

regionalnih arhivskih ustanova protegnuta na sve kotareve, na sav registratursko-arhivski materijal.

Posve je normalno da se je ubrzo zatim postavilo i pitanje ne načina financiranja — ostao je naime budžetski sistem — već da li da budžetska sredstva za jedan takav regionalni arhiv osigurava samo grad ili kotar sjedišta takove nove arhivske ustanove, temeljene na regionalnom principu teritorijalnog pokrivanja područja nekoliko kotareva, ili da svaki kotar takove jedne arhivske ustanove bude i osiguravač svojim budžetom odgovarajućeg dijela sredstava za poslove dotičnog regionalnog arhiva, što ih ova ustanova vrši za njezovo područje.

Moramo odmah reći da je od tih dana upravo u načinu budžetiranja regionalnih arhiva u Hrvatskoj veoma dugo bilo znatnih razlika i velike šarolikosti, te da se te i takove diferencijacije osjećaju iz tih dana još i danas na svoj određeni način. Drugim riječima, da u stvari od tih presudnih dana za što veću, teoretski posvemašnju, zaštitu arhivske dokumentacije datira i neriješeno i neunificirano financiranje arhivske službe u Hrvatskoj. Ovakvu, naime, novu organizaciju ove službe nisu pratili i odgovarajući propisi o njezinom financiranju.

Zašto to tako govorimo?

Najprije znademo činjenicu, da je bilo velikih teškoća

1. da postojeći arhivi gradova prerastu u regionalne arhive — bio je to višegodišnji proces i
2. da se osnuju novi regionalni arhivi u pojedinim centrima u skladu s utvrđenom mrežom arhivskih ustanova — taj se predmet još duže rađao,

Kudikamo je pak najteže bilo za nove poslove na novom području, koje je postojeći gradski arhiv dobio proširenjem nadležnosti na susjedne kotareve, osigurati budžetima tih kotareva odgovarajuća sredstva. Tada se susrećemo i s činjenicom, da su novoosnovani arhivi po onim kotarevima, koji su utvrđeni kao sjedište novoosnovanoj arhivskoj ustanovi, lakše rješavali svoja pitanja putem budžeta kotara osnivača, nego što su se postojeći arhivi gradova mogli uklopiti u budžetiranje kotareva na čiju su regiju prošireni.

Isto su tada u skladu s utvrđenom mrežom arhiva Državni arhivi u Rijeci, Zadru i Dubrovniku postali regionalni također za područje nekoliko susjednih kotareva i prešli su na jednaki način financiranja kao i ostale regionalne arhivske ustanove. Za njih pak treba istaći činjenicu, da se nekako nisu (barem neki u početku lako pomirili s novim načinom financiranja — tj. ne više iz republičkog budžeta; osim toga je veoma dugo potrajalo njihovo proširivanje kako djelatnosti tako i obaveze osiguranja budžetskih sredstava na nova područja dobivenih kotareva. Bilo je slučajeva da ih je financirao samo narodni odbor grada njihovoga sjedišta, a u pravilu kotar.

Na budžetu NR Hrvatske ostao je samo Drž. arhiv u Zagrebu. Međutim, i nehotice se je u toj eri budžetskog osiguranja sredstava, bilo to po gradu — kotaru sjedišta, ili po pripadnim kotarevima, dotičnome, sada regionalnome arhivu, počelo u tadašnjim financijskim planovima sve više i više koristi jedan potpuno novi termin — financiranje poslova, u onih poslova arhiva, što ih ovaj vrši za svoje nove kotareve izvan svoga sjedišta. Dakle, iako je još sve to u eri tipičnog osiguranja sredstava budžetskim putem, kao krado-mice se je tu ušuljao nekako termin »financiranja arhivskih poslova«.

Pa ima tu i odgovarajuće logike: Organ vlasti sjedišta budžetira me po starom, a ovaj novi, na čije sam se područje proširio, plaćat će moje planove rada, tj. poslove iznesene u planu radu, koje ću za te kotareve vršiti.

Isto tako su arhivske ustanove u Hrvatskoj tu odmah stale koristiti termin »zajedničkog financiranja« — »sufinanciranja«, odnosno financijske participacije regionalnih arhiva prema adekvatnim poslovima u budžetima kotareva svoje regije⁵.

Promatrajući arhivsku službu tih dana sada vidimo, koliko je upravo ova naša služba u SR Hrvatskoj smišljeno sa skromnim materijalnim sredstvima, organizirano, s veoma racionalnom mrežom arhiva utvrđenom 1957. godine, a realiziranom narednih tekućih godina, kretala u susret novim društveno-ekonomskim promjenama u našoj zemlji. Dapače, u neku ruku skloni smo i tvrdnji, s posebnim sluhom za naša vlastita društvena kretanja, prilagođujući se i poprimajući i prije samih zakonskih propisa adekvatne forme vlastite organizacije i unutrašnjeg upravljanja i, jasno — financiranja.

Nije mislim potrebno naglašavati, da su naši regionalni arhivi brzo (neki već 1958/59. godine) imali iz svih svojih područnih kotareva izabrane predstavnike narodnih odbora kotareva kao članove svoga Savjeta. Eto, ovdje se već 1959. govori o financiranju poslova, premda je sve to još vrijeme osiguranja sredstava budžetima. Govori se iste 1959. godine o »sufinanciranju« arhivske ustanove. Pa zar nisu to, mogli bismo reći, prerano rođeni termini upravo onog nadolazećeg u vrijeme kad je zakonom utvrđen termin financiranje poslova. Jednako se to odnosi i na takav Savjet naših arhivskih ustanova, kad je zakonskim propisima kasnije i utvrđen takav organ upravljanja šire društvene zajednice — čitave regije jednog historijskog arhiva.

Postavlja se, međutim, i jedno drugo pitanje. Jesmo li savladali i prerasli budžetiranje, odnosno plaćanje poslova a ne ustanova, da li

⁵ Sticajem okolnosti autor ovoga referata je na Savjetovanju Društva arhivskih radnika Hrvatske 1959. godinu u Slavonskom Brodu u svome referatu »Neka osnovna pitanja provedbe regionalne organizacije arhivske službe u NR Hrvatskoj« počeo upotrebljavati (za onda) nove termine u pogledu financiranja arhivskih ustanova; »financiranje poslova«, odnosno »sufinanciranje«, »zajedničko financiranje« ili »participiranje Arhiva u budžetima kotareva područja regije arhiva«.

Upravo je 10 godina tome, kad je isti autor u Sl. Brodu dao prijedlog, da se regionalni arhivi nazovu »Historijski arhivi«. (Vidi Arhivski vjesnik III, godina 1960, strana 540/542, članak Branka Vojnovića »Godišnja skupština i savjetovanje Društva arhivskih radnika Hrvatske 15—17 IX 1959. u Sl. Brodu«.)

smo uspjeli kraj svih ovih uspjeha u organizaciji arhivske službe i u arhivu i van arhiva, kraj uspješno provedenog samoupravljanja, kraj proširenja službe na čitavu regiju jednog regionalnog arhiva, riješiti uporedo i ključno pitanje materijalne osnove ove službe, pitanje financiranja poslova naših arhivskih ustanova. Ili drugim riječima, koji su to novi oblici financiranja arhivske službe, jer oni bi trebali upravo raskrstiti sa starim, i kakvi su rezultati, odnosno kakova su nam iskustva tog novog financiranja.

2. Princip novih oblika financiranja arhivske službe u Hrvatskoj

a) Značaj Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1962. s novelacijama 1965. godine, kao i Osnovnog zakona o ustanovama iz 1965. godine.

Ne možemo govoriti o principima financiranja arhivske službe, odnosno o novim oblicima tog financiranja, a da prethodno ne uočimo razloge prelaza financiranja na te nove oblike. U praksi to znači makar najsažetije nešto reći o značenju Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima u SR Hrvatskoj iz 1962. godine, o usklađivanju toga našega republičkog Zakona s novim ustavnim propisima donesenim godine 1965, zatim o Osnovnom zakonu o ustanovama, te o novim ustavnim propisima iz 1965. godine. O svemu tome i svim tim ustavnim i zakonskim općim propisima samo toliko, koliko su vezani uz arhivsku službu i njezin daljnji razvitak.

Na šta u prvome redu treba pomišljati kad govorimo o prvom našem arhivskom zakonu za Republiku Hrvatsku?

Svakako to, da je arhivska služba u Hrvatskoj godine 1962. po prvi put u svojoj historiji dobila svoje zakonske norme.

Na prvo je mjesto u slovu ovoga našega Zakona zakonodavac stavio zaštitu arhivske građe i to univerzalnu: definirao je objekt zaštite — arhivsku građu i registraturnu građu, utvrdio je načela zaštite putem savremene nauke i tehnike, odredio je obaveze imalaca arhivsko-registraturne građe, a pod samu je zaštitu stavio i svu arhivsku i svu registraturnu građu putem arhivske službe na čitavom području Republike. Službu vrši nama već poznata mreža arhivskih ustanova koje opet pokrivaju čitavo područje Republike Hrvatske.

Zakon poznaje jedan Arhiv Hrvatske u Zagrebu, tj. bivši Državni arhiv u Zagrebu, te regionalne arhive — Historijske arhive s odgovarajućim područjem.

Arhivi su prema tom Zakonu ustanove kompleksnog značaja:

a) upravne, kada služe zaštiti registraturne i arhivske građe van arhiva i utvrđuju mjere zaštite, odnosno jer vrše nadzor;

b) stručne i naučne, kad vrše čitav niz stručno-naučnih poslova od sređivanja i naučne obrade, pa sve do publiciranja i

c) kulturno-prosvjetne, kad neposredno putem svojih dokumenata u nizu vidova djeluju na obrazovanju, odnosno kulturno-prosvjetnom uzdizanju naroda i sredina na području kojih djeluju.

Posebno treba istaći:

a) da su arhivske ustanove organi za zaštitu registraturne i arhivske građe;

b) da se arhivska služba obavezno ostvaruje na čitavom području SR Hrvatske, a ipak

c) da su arhivi, kao i ostale ustanove, samostalne i samoupravne radne organizacije.

Svatko tko gleda sa strane, s obzirom na činjenicu da su arhivi i organi za zaštitu, da se arhivska služba obavezno ostvaruje na čitavom području Hrvatske, zaključio bih da je i materijalna baza arhiva i službe upravo zbog toga što su to takove institucije, riješena nekim zakonskim propisima na poseban način a ne, dakle, na podjednak način financiranja kao što se to financiraju druge ustanove koje ne vrše obaveznju službu i koje nisu organi. Znademo međutim da do 1967. godine nije bilo nekog drugog ili dopunskog, nazovimo ga tako, financiranja arhivskih ustanova.

Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1962. godine⁶, dakle prije ustavnih reformi i prije samoupravnih odnosa u arhivskim ustanovama, u članu 41. utvrđuje »da se arhivi financiraju po propisima o financiranju samostalnih ustanova«, dok Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (prečišćeni tekst) iz 1965. godine⁷, nema nikakvih odredbi uopće u pogledu financiranja. Svakako da se iz člana 8, stav 1. toga Zakona iz 1965. jasno razabire da su arhivi ustanove, što znači, da će u pogledu financiranja i za arhive trebati vrijediti »Osnovni zakon o ustanovama«⁸. A to znači, da i arhivi u skladu s članom 55. istoga Osnovnog zakona o ustanovama »stječu sredstva za svoj rad iz naknada što ih ostvare vršenjem djelatnosti ili usluga« u prvome redu.

Za naše je razmatranje od posebne važnosti iznijeti odredbe toga Zakona nešto šire, što se tiče sticanja materijalnih sredstava. Tu se zakonski utvrđuje:

- a) da ustanova, pa tako i arhivi, mogu naknadu za rad steći
  1. za vršenje određene djelatnosti
  2. za izvršenje određenog programa
  3. za izvršenje određenih zadataka, te
  4. za izvršenje pojedinih usluga⁹;

⁶ Narodne novine SR Hrvatske, broj 41/1962.

⁷ Narodne novine SR Hrvatske, broj 31/1965.

⁸ Službeni list SFRJ, broj 5/1965.

⁹ Osnovni zakon o ustanovama, član 57 (Sl. list SFRJ broj 5/1965).

b) da se visina naknade ustanovi za njenu djelatnost može utvrditi

1. sporazumno između ustanova i korisnika

2. tarifom (cjenikom) koju donosi, ustanova, odnosno

3. kad su Zakonom određena mjerila za utvrđivanje visine naknade za djelatnost, odnosno za usluge, onda će se visina naknade utvrditi prema tim propisima¹⁰;

c) da se naknada za vršenje određene djelatnosti ili za izvršenje određenog programa zadatka ili usluga ugovara tako, da se visina utvrdi naknadno zavisno od opsega i kvalitete usluga; tada se taj iznos sporazumno utvrđuje u skladu s rokovima datim u sporazumu¹¹.

d) da je organ društveno-političke zajednice dužan ustanovi nadoknaditi razliku između određene i pune naknade za izvjesne djelatnosti i usluge, ako je taj organ na osnovi zakona odredio da dotična ustanova treba jednu djelatnost ili uslugu izvršiti nekom korisniku uz manju naknadu od pune cijene koštanja¹².

Isti Osnovni zakon o ustanovama uz ove opće odredbe za ustanove, posebno tretira korisnike budžeta društveno-političkih zajednica ili one koji koriste sredstva društvenih fondova.

Iz tih odredbi ovoga Zakona o ustanovama, kad ustanove naknadu za svoju djelatnost ili uslugu primaju iz budžeta, rezimirano razabiremo slijedeće:

1. Kad su neke osnove i mjerila za utvrđivanje visine naknade ustanovama propisane zakonom, takve će usluge i djelatnosti biti iz budžeta društveno-političkih zajednica, odnosno društvenih fondova, utvrđene u tako određenoj visini.

2. Kad su utvrđeni normativi i programi za određene djelatnosti kod utvrđivanja visine naknade iz budžeta društveno-političkih zajednica, odnosno društvenih fondova, uzimat će se obavezno u obzir i takovi normativi¹³.

3. Kad ustanova prima za vršenje odgovarajućih zadataka ili usluga naknade iz budžeta, odnosno fondova, ustanovi pripadaju:

a) sredstva za osobne dohotke

b) sredstva za zadovoljavanje zajedničkih potreba radnika

c) sredstva za proširivanje materijalne osnove rada ustanove

d) sredstva za nadoknađivanje vrijednosti utrošenih za rad, kao i

e) sredstva za izvršenje zakonom utvrđenih obaveza prema društvenoj zajednici.

S time u vezi određuje se:

f) da će visina sredstava za osobne dohotke i za zadovoljavanje zajedničkih potreba radnika morati biti u razmjeru s rezultatima rada u zadovoljavanju društvenih potreba, dok će

¹⁰ Osnovni zakon o ustanovama, član 58 (Sl. list SFRJ broj 5/1965).

¹¹ Osnovni zakon o ustanovama, član 59 (Sl. list SFRJ broj 5/1965).

¹² Osnovni zakon o ustanovama, član 60 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

¹³ Osnovni zakon o ustanovama, član 61 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

g) sredstva za proširivanje materijalne osnove rada biti usklađene sa zadacima ustanove i društvenim potrebama dotične društveno-političke zajednice¹⁴.

Visina naknade za vršenje određene djelatnosti ili za izvršenje određenog programa utvrđuje se:

h) sporazumno između ustanova i nadležnog organa društveno-političke zajednice, odnosno upravnog odbora društvenog fonda. Taj se sporazum može uglaviti i glede akcentacija, a isto tako se može i zaključiti za više godina unaprijed kad to zahtijeva trajnije programiranje rada i razvoja ustanove i sl.¹⁵;

i) svakako, da je jedan od najglavnijih momenata u konkretnom slučaju ugovaranja ili sporazumijevanja glede visine naknade djelatnosti, odnosno usluga ustanova, kad se te naknade financiraju iz budžeta ili fondova, da se ovakav sporazum mora zaključivati isključivo na osnovi programa rada i razvoja ustanove, kao prijedloga koji podnosi dotična ustanova¹⁶;

j) ne dođe li do sporazuma o visini takove naknade, koja se isplaćuje iz budžeta ili društvenog fonda, o sporu odlučuje skupština odgovarajuće društveno-političke zajednice uz prethodna posredovanja skupštinskog tijela, da se ustanova, kao izvršitelj djelatnosti, odnosno organ kao naručilac posla, sporazume.

Ustanova ne smije prekinuti u takvom sporu svoju djelatnost, odnosno uslugu, dok se spor ne riješi, time da će primiti naknadu za taj posao u visini prošlogodišnje, ako nije za ustanovu bilo povoljnije, što joj je pred sam spor, ili u toku spora, bilo ponuđeno.

Ovakovo sporenje može ustanova prenijeti i na odgovarajući republički organ da ga razmotri i da ovaj poduzme odgovarajuće mjere¹⁷.

k) I još jedan važan član, koji se upravo odnosi i na arhivsku službu i na arhive — član 68.

»Kad je na osnovi posebnog zakona predviđeno, da je ustanova dužna vršiti određenu djelatnost ili poslove od osobitog društvenog interesa, za koje naknade ostvaruje iz budžeta društveno-političke zajednice, ili društvenog fonda, društveno-politička zajednica, odnosno društveni fond dužan je osigurati suglasno odredbama čl. 62. ovog Zakona ustanovi naknadu za vršenje tih djelatnosti, odnosno poslova, dok ih ona vrši.

Ako ustanova iz stava 1. ovog člana dođe u nemogućnost da izvršava obaveze koje su nastale iz vršenja djelatnosti odnosno poslova koji su od osobitog društvenog interesa za koje naknadu ostvaruje iz budžeta društveno-političke zajednice ili iz društvenog fonda, društveno-politička zajednica dužna je izvršiti sanaciju ustanove u pogledu izvršenja tih obaveza¹⁸.

¹⁴ Osnovni zakon o ustanovama, član 62 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

¹⁵ Osnovni zakon o ustanovama, članovi 63. i 64. (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

¹⁶ Osnovni zakon o ustanovama, član 65 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

¹⁷ Osnovni zakon o ustanovama, član 66. i 67 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

¹⁸ Osnovni zakon o ustanovama, član 68 (Sl. list SFRJ, broj 5/1965).

Članom 8, naime, stav 2. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1965. godine⁷ djelatnost arhiva na zaštiti arhivske građe je od posebnog društvenog interesa.

Već ovim razmatranjem zakonskih propisa o zaštiti arhivske građe i arhivima, kao i ovih pitanja financiranja ustanova iz Osnovnog zakona o ustanovama, nije nam teško bilo konstatirati sljedeće:

1. djelatnost arhiva na zaštiti arhivske građe je od posebnog društvenog interesa;

2. arhivska se služba ostvaruje obavezno na području čitave Republike Hrvatske;

3. arhivi i arhivska služba se financiraju iz budžeta društveno-političkih zajednica, odnosno društvenih fondova;

4. i arhivi, odnosno arhivska služba, koju ovi vrše, može jedino biti korisnik sredstava budžeta društveno-političkih zajednica, odnosno društvenih fondova na temelju programa rada;

5. Visina naknade za takav program rada se ugovara sporazumno između Arhiva kao ustanove s jedne strane, te organa društveno-političke zajednice, ili organa upravljanja društvenim fondom, s druge strane;

6. Arhivske ustanove, jer vrše službu od posebnog društvenog interesa, u slučaju nemogućnosti izvršavanja svojih obaveza, koje su nastale iz vršenja djelatnosti odnosno poslova od osobitog društvenog interesa, imaju pravo na svoju sanaciju u pogledu vršenja tih obaveza od strane društveno-političke zajednice;

7. Arhivskim ustanovama, jer je posebnim Zakonom (zakonom o zaštiti arhivske građe i arhivima) propisano da vrše poslove od osobitog društvenog interesa, društveno-političke zajednice, odnosno društveni fondovi, dužni su osigurati sredstva za vršenje tih djelatnosti, odnosno poslova arhivske službe.

b) Konkretni novi oblici financiranja arhivske službe u Hrvatskoj

1. Iz prvog dijela ovog našeg razmatranja financiranja arhivske službe u Hrvatskoj, kad su još arhivi bili budžetirani, ali su već prešli, ili postepeno prelazili, na svoju regionalnu organizaciju, zapazili smo, i to smo kao važno naglasili, da je za sve to vrijeme, najprije do 1964. godine, kao posebna karakteristika neujednačenost oblika tog budžetiranja. Iznijeli smo i jednu konstataciju, da je neuniformnost financiranja ove naše službe započela upravo od časa, kad su arhivske ustanove svoju djelatnost protegnule s područja svoga osnivača i na određenu regiju Odlukom Savjeta za nauku i kulturu NR Hrvatske od 27. V 1957. godine. Bilo je to pitanje budžetiranja od strane još nekih, ili svih tadašnjih političko-teritorijalnih jedinica, regije, dotične arhivske ustanove.

U nastavku, od 1964. godine, koja je donijela nove ustavne propise i zatim odgovarajuće zakone s načelima ustavnih reformi i samoupravljačkog mehanizma, u arhivskim ustanovama posebno se je manifesti-

rala jedna činjenica. Usprkos tim i takvim kvalitetno novim i bitnim promjenama, nije u pitanjima financiranja arhivske službe postignut adekvatan i uniforman način toga financiranja. I ne samo u odnosu jedne i ostalih arhivskih ustanova, nego niti u odnosima jedne arhivske ustanove i njezinih sufinancijera, tj. društveno-političkih zajednica, na području kojih dotična arhivska ustanova obavlja arhivsku službu. Nije tu samo u pitanju visina naknade za odgovarajuću godinu rada arhivske ustanove, nego i način, kako se ta sredstva daju.

Time, naime, želimo podvući činjenicu, da su konkretno na regiji jedne arhivske ustanove neke društveno-političke zajednice budžetskom dotacijom financirale iz godine u godinu ovu službu i arhivsku ustanovu i nakon 1964. godine, eventualno povisujući za 5—10% prošlogodišnju dotaciju; druge su društveno-političke zajednice obrazovale općinski fond za financiranje kulturnih djelatnosti, izdvajajući godimice u taj Fond izvjesna budžetska sredstva, iz kojeg se je Fonda onda i arhivska služba financirala. Visina sredstava je ovisila konačno od odluke upravnog odbora Fonda, ali razumljivo i o visini izdvojenih sredstava iz općinskog budžeta.

2. Tako je to bilo do 1967. godine. Godine 1966. su, naime izrađeni »Modaliteti financiranja arhivske službe u SR Hrvatskoj«¹⁹, koji zajedno sa »Zakonom o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti«²⁰ predstavlja jednu završnicu u daljnjoj etapi ne samo oko ujednačavanja načina financiranja arhivske službe u Hrvatskoj, nego i značajan prvi pokušaj da se poboljša materijalno stanje arhivske službe i arhiva kao izvršitelja te obavezne službe i službe od posebnog društvenog interesa.

Kad sada konkretno govorimo o »Modalitetima« smatramo neophodnim naglasiti:

a) da je Prosvjetno-kulturno vijeće Sabora SR Hrvatske u svojoj sjednici 6. V 1966. raspravilo stanje i probleme arhivske službe u SR Hrvatskoj, te je zatražilo, kraj rješavanja ostalih pitanja, prvenstveno rješavanje i poboljšavanje materijalnog položaja arhivske službe i arhivskih ustanova u vidu »efikasnijih i trajnijih općih rješenja toga financiranja«.

b) da je Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske u svojoj sjednici od 16. VIII 1966. razmotrilo »Prijedlog modaliteta financiranja arhivske službe«, te je donijelo zaključak o svemu saglašavanju s »Modalitetima«, naglašavajući, da se tu ne smije zaustaviti već da se i dalje radi na usavršavanju tih modaliteta, napose na usavršavanju u detaljima;

c) da je Odbor za organizaciono-politička pitanja Sabora SR Hrvatske u svojoj sjednici 27. IV 1967. raspravio također pitanje provođenja Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima²¹.

I taj je Odbor također u vrhu svojih zaključaka, u okviru mjera za provođenje Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima, zatražio od op-

¹⁹ Akt Arhivskog savjeta Hrvatske broj 662/1966. od 2. XI 1966.

²⁰ Narodne Novine broj 7/1968.

²¹ Akt Sabora SR Hrvatske broj 811/1-1967. od 31. V 1967.

ćinskih skupština da poduzimaju adekvatne mjere i to »naročito u pogledu sufinanciranja arhivske službe«.

Dakle, i tu je radi mogućnosti provedbe zakona zatraženo osiguranje odgovarajuće materijalne baze arhivske službe i arhivskih ustanova.

Pogledajmo sada, što to donose »Modaliteti financiranja arhivske službe« unutar tog kvalitetno novog, u materijalnoj bazi arhiva SR Hrvatske.

1. Razgraničuju poslove arhivske službe i arhivskih ustanova na korisnike, a da bi zatim mogli samim tim ukazati i na obaveze tih korisnika prema arhivskoj službi u financiranju vršioca te službe, tj. arhivskih ustanova;

2. ne zadovoljavaju se samo općim utvrđivanjem korisnika i njihovih materijalno-financijskih obaveza, već i određuju koliki će procenat od ukupne cijene koštanja te službe koji od korisnika naplaćivati;

3. utvrđuju konkretno da su korisnici

a) Republika Hrvatska

b) Općine (komune) i

c) Privredne radne organizacije, pa će isti i biti sufinancijeri arhivske službe;

4. poslovi arhivske službe, koje će vršiti

a) Arhiv Hrvatske i

b) Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta su od interesa za Republiku, ista je korisnik i financijer. Takove će poslove 96% sufinancirati Republika, a 4% radne organizacije, koje se ne financiraju iz sredstava Republike, a registraturno-arhivsku građu predavaju Arhivu Hrvatske, odnosno Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta;

5. poslove koje će vršiti 12 regionalnih arhiva, od interesa su za općine (komune), i radne organizacije, pa su iste i korisnici tih poslova, tj. i obavezni sufinancijeri.

Općine će regionalne arhive sufinancirati sa 90% od čitavog iznosa koštanja arhivske službe pojedine arhivske ustanove, dok će 10% sufinancirati privredne radne organizacije regije svakog pojedinog arhiva.

»Modaliteti« su zatim utvrdili da taj sistem financiranja treba postaviti na dulji period a da bi se izbjegle dosadašnje nedosljednosti u sufinanciranju, a time i ugrožavalo osiguravanje obaveznog vršenja arhivske službe na čitavom teritoriju Republike Hrvatske, kako to zakon određuje.

Tu je ujedno utvrđena stopa rasta sredstava za arhivsku službu, ona ista, koja je prihvaćena za kulturu u okviru srednjoročnog plana razvoja do 1970. godine — a to je 15,6%.

Samim »Modalitetima« je utvrđena i potreba donošenja Odluka Republike, odnosno skupština općina, o tome i takvom sistemu financiranja arhivske službe koje bi imale važnost za dulji period.

»Modaliteti« iza toga donose taksativno kategorije poslova arhivske službe, koje arhivi obavljaju za Republiku, za općine (komune) i za

privredne organizacije^{21a}. Te su kategorije poslova izravno uzete iz Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima.

21a Kategorizacija poslova arhivske službe

A) POSLOVI ARHIVSKE SLUŽBE OD INTERESA ZA REPUBLIKU:

I Arhiv Hrvatske i Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta

1. Vršenje nadzora nad čuvanjem arhivske i registraturne građe kod državnih organa i organizacija, građansko-pravnih osoba i pojedinaca kojih se djelatnost prostire na čitavo ili veći dio područja Republike, odnosno koje ima značenje za to područje. Poslovi valorizacije čija se registraturna građa neće odabirati i prenijeti u Arhiv na čuvanje kao arhivska građa (čl. 20. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima). Određivanje mjera za zaštitu registraturne arhivske građe, te kontrole izvršenja tih mjera (čl. 32. i 37. cit. Zakona). Izrada i vođenje evidencija o arhivskoj i registraturnoj građi koja se kod njih nalazi, na način određen propisima (čl. 35. st. 2. cit. Zakona). Poslovi starateljstva nad građom za koju se ne može utvrditi kojom od državnih organa i organizacija ona pripada, a Arhiv nema mogućnosti da ju preuzme (čl. 18. i 19. cit. Zakona).

2. Poslovi vezani uz postupak odabiranja i izlučivanja registraturne građe precizirane od 1. Izdavanja rješenja kojim se odobrava pokretanje postupka. Izdavanje rješenja o osnovanju drugostepene komisije, koja vrši odabiranje i izlučivanje. Učešće dvaju visokokvalificirana stručnjaka iz Arhiva u toj komisiji. Njihov rad na proučavanju prijedloga prvostepene komisije, konzultacije u samom Arhivu te pripreme konačnog rješenja o odabiranju i izlučivanju uz redigiranje detaljnog popisa građe koja se smije izlučiti. Provođenje samog odabiranja i izlučivanja uz sve stručne i tehničke poslove koji su pri tome potrebni. Donošenje rješenja o izlučivanju sa strane Arhiva (čl. 20. cit. Zakona i Uputstvo Saveznog izvršnog vijeća iz 1952. god).

3. Svi poslovi vezani uz predaju arhivske i registraturne građe precizirane ad 1. i građe građansko-pravnih osoba te pojedinca. Poslovi oko utvrđivanja rokova za predaju građe Arhivu, Kontrola Arhivske knjige kod imalaca građe i usporedba s evidencijama u Arhivu. Proučavanje prijedloga imalaca građe o građi koju želi predati, Kontrola sređenosti građe. Izrada primopredajnog zapisnika. Transport građe u Arhiv. Upis predane građe u »Knjigu primljene arhivske građe« (čl. 14, 15, 16, 32. i 35. cit. Zakona).

4. Otkup arhivske građe koja je u prometu radi kompletiranja arhivskog spomeničnog blaga na svom području (čl. 21. cit. Zakona). Preuzimanje arhivske građe od građansko-pravnih osoba i građana. Utvrđivanje pravnog naslova preuzimanja (darovanje, depozit, otkup). Skupljanje ugovora o preuzimanju. Ugovaranje roka javnosti te građe (čl. 21, 24. i 30. cit. Zakona). Primjena pravnih lijekova u slučajevima nepropisnog prometa arhivskom građom (čl. 21. cit. Zakona). Vršenje nadzora i izrada evidencije arhivske građe u građanskom vlasništvu (čl. 21. i 22. cit. Zakona).

5. Poslovi kompletiranja fondova i zbirki arhivske građe mikrofilmovanjem strane arhivske građe i skupljanjem memoara, zapisa i drugih vrsta dokumentacije.

6. Poslovi arhivističke obrade preuzete građe u Arhivu. Osnovno sređivanje građe ukoliko je ona preuzeta u nesredenom stanju. Izrada privremenog inventara. Izrada definitivnog prijedloga za odabiranje građe, koja se mora tranjo čuvati. Provođenje izlučivanja nepotrebne građe. Konačna arhivistička obrada. Izrada definitivnog inventara. Svi ovi poslovi odnose se kako na građu koju je Arhiv do sada već preuzeo, tako i na građu koju će ubuduće postepeno preuzimati.

7. Svi poslovi čuvanja već preuzete građe, kao i one koju će se u buduće postepeno preuzimati. Učešće u troškovima da se Arhivu dodijele odgovarajuće spremišne prostorije za smještaj preuzete građe i za uređenje tih prostorija. Oprema tih prostorija — police, mape, ovmari i dr. Protupožarna zaštita i sigurnosne mjere, njihovo održavanje i usavršavanje prema načelima suvremene nauke i tehničke zaštite arhivske građe. Služba čuvanja (potreban stručni kadar) (čl. 3, 6, 13, 32, 40, 55, 62. tač. 5. cit. zakona).

8. Korištenje građe. Utvrđivanje rokova javnosti za građu koja je predana Arhivu. Posudbe građe iz Arhiva radnoj organizaciji (manipulativni troškovi i preuzimanje mjera sigurnosti). Korištenje građe od strane operativnih i naučnih organizacija kad koriste tuđu građu.

9. Svi poslovi vezani uz kulturno-prosvjetnu djelatnost Arhiva usmjereni na razvijanje kulturnog života i obrazovanje naroda (izložbe dokumenata, predavanja, tečajevi, seminari, suradnja s nastavom i sl.) (čl. 33. i 34. cit. Zakona).

10. Ostvarivanje suradnje s državnim organima, ustanovama, privrednim, društvenim i političkim organizacijama radi pravilnog čuvanja arhivske i registraturne građe (čl. 11. i 33. cit. Zakona).

II Arhivski savjet Hrvatske

1. Izrada i razmatranje elaborata, analiza, mišljenja i prijedloga, nacрта zakonskih i drugih propisa, preporuka, uputstava i sl. a u svrhu unapređenja arhivske službe u Republici.

2. Donošenje uputstva o sigurnosnim mjerama za čuvanje i zaštitu posebno vrijedne arhivske građe (čl. 6, 57. cit. Zakona).

3. Izrada i donošenje »Prijedloga o organizaciji arhivske službe u Republici« (plan mreže arhivskih ustanova), njegovo provođenje, koordinacija rada Arhiva i drugih ustanova na zaštiti arhivske građe. Briga za racionalnost arhivske službe, te o pravilnoj podjeli poslova na čuvanju arhivske građe između arhiva i drugih organa ili ustanova tako, da bez prijeko potrebe arhivska građa ne bude dekoncentrirana izvan arhivskih ustanova i da bude svakom opravdanom interesu dostupna (čl. 37. i 57. cit. Zakona).

4. Ocjena prijedloga o osnivanju »zbirke arhivske građe«, te odobrenje za njihovo formiranje (čl. 13. i 43. cit. Zakona).

5. Organizacioni poslovi Arhivskog savjeta, njegovih komisija i radnih grupa.

III Ostali poslovi od interesa za Republiku

1. Organizacije i provođenje sistematskog mikrofilmskog snimanja naročito vrijedne arhivske građe, posebno one I i II kategorije po normativima UNESCO-a, u svrhu zaštite a prema zahtjevima i uputama nadležnih organa narodne odbrane (čl. 57. cit. Zakona).

2. Svi poslovi vezani uz restituciju arhivske građe iz inozemstva. Isto tako i svi poslovi vezani uz zamjene arhivske građe s inozemstvom, kao i poslovi evidencije i mikrosnimanja takve građe u inozemstvu, koja bitno dopunjuje domaću izvornu građu i radi racionalizacije istraživačkog rada domaćih istraživača i uštede sredstava koje se daju u tu svrhu (čl. 37. cit. Zakona).

3. Stručno-naučna obrada i prezentacija arhivske građe za potrebe naučnog rada šireg značenja (Republika, Federacija i stranih istraživača) (čl. 12, 28—31. i 57. cit. Zakona).

4. Evidencija spomeničkih značajnih arhivskih fondova koji se nalaze izvan arhivskih ustanova (vjerske zajednice, kolekcionari, razne ustanove itd.). Izrada i publiciranje kataloga i pregleda vodiča za takvu građu. Otkup spomeničko-značajne građe.

B. POSLOVI ARHIVSKE SLUŽBE OD INTERESA ZA KOMUNE I RADNE ORGANIZACIJE

I Komune

1. Vršenje nadzora nad čuvanjem njihove arhivske i registraturne građe koja se kod njih nalazi. Određivanje mjera za zaštitu te građe te kontrola izvršenja tih mjera (čl. 32. st. 2. cit. Zakona). Izrada i vođenje evidencije o arhivskoj i registraturnoj građi koja se kod njih nalazi na način određen propisima (čl. 35. st. 2. cit. Zakona). Predlaganje organima društveno-političkih zajednica mjera za zaštitu arhivske i registraturne građe, kada ih po propisima ti organi moraju poduzeti (čl. 17. i 18. cit. Zakona). Upućivanje opomena u pogledu izvršenja propisanih mjera zaštite. Izvršavanje tih mjera sa strane Arhiva na trošak radne organizacije, ako ona sama ne sprovede spomenute mjere zaštite (čl. 18. cit. Zakona). Davanje mišljenja o postupcima koje radne organizacije poduzimaju sa svojom građom, a koja mišljenja one moraju saslušati prije nego poduzmu takve postupke (čl. 17. st. 3. cit. Zakona). Utvrđivanje troškova koji terete radnu organizaciju za mjere zaštite, koje je proveo sam Arhiv na osnovu rješenja nadležnog općinskog organa uprave (čl. 18. cit. Zakona).

2. poslovi cjelokupne arhivističke obrade, osnovno sređivanje, identificiranje, popisivanje, valoriziranje odabiranje i izlučivanje, inventariziranje građe koja se već nalazi u Arhivu a nema više pravnog sljednika državnog organa i ustanova kojih je radom nastala. Isti poslovi za ranije i novopreuzetu građu građansko-pravnih osoba i građana. Vođenje zakonom propisanih evidencija za tu građu (čl. 32. i 35. cit. Zakona).

3. Briga za smještaj arhivske ustanove. Osiguranje dovoljnog broja radnika i spremišnih prostorija te njihovo uređenje i održavanje. Učešće u troškovima opreme, protupožarne zaštite i sigurnosti mjera kao i u troškovima službe čuvanja. Učešće se odnosi na svu građu koja je preuzeta u Arhiv ili koja će biti ubuduće preuzeta, za koju nije poznat pravni sljedbenik i za onu koja potječe od građansko-pravnih osoba i građana (čl. 3, 6, 13, 21, 32, 48, 55, 62. tač. 5. cit. Zakona).

4. Otkup arhivske građe koja je u prometu radi kompletiranja arhivskog spomeničkog blaga na svom području (čl. 21. cit. Zakona). Preuzimanje arhivske građe od građansko-pravnih osoba i građana. Utvrđivanje pravnog naslova preuzimanja (darovanje, depozit, otkup). Sklapanje ugovora o preuzimanju. Ugovaranje roka javnosti te građe (čl. 21, 24. i 30. cit. Zakona). Primjena pravnih lijekova u slučajevima nepropisnog prometa arhivskom građom (čl. 21. cit. Zakona). Vršenje nadzora i izrada evidencija arhivske građe u građanskom vlasništvu (čl. 21. i 22. cit. Zakona).

5. Svi poslovi vezani uz kulturno-prosvjetnu djelatnost arhiva na području općine usmjereni na razvijanje kulturnog života i obrazovanja naroda (izložbe dokumenata, predavanja, tečajevi, seminari, suradnja s nastavom i sl.) (čl. 33. i 34. cit. Zakona).

7. Vođenje brige o arhivskoj građi za koju se ne može ustanoviti kome pripada građa. Istraživanje tko je pravni sljednik bivšeg imaoca građe. Poslovi zaštite takve građe za vrijeme dok općinska skupština ne odredi staratelja za takovu građu. Poslovi starateljstva (čl. 19. cit. Zakona).

8. Svi poslovi vezani uz davanje građe na korištenje za druge naučne i društvene potrebe na području općine (manipulacija građom, održavanje pogona čitaonice uključivši i nadzornu službu). Svi poslovi vezani uz korištenje građe koja se nalazi kod građansko-pravnih osoba i građana (čl. 12, 23, 27—32, cit. Zakona). Posudba građe organima i ustanovama općinske skupštine (čl. 27. cit. Zakona).

9. Ostvarivanje suradnje sa državnim organima, ustanovama, privrednim, društvenim i političkim organizacijama radi pravilnog čuvanja arhivske i registraturne građe (čl. 11. i 33. cit. Zakona).

3. Ovi konkretni oblici financiranja arhivske službe u Hrvatskoj ne bi bili potpuni, kad ne bismo ovdje ukazali na novi »Zakon o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti«²² iz 1968. godine, zajedno s »Preporukom za osnivanje općinskih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti«²³.

Mi se nećemo zadržavati na razmišljanjima o svrsi ovih novih propisa u oblasti kulturnih djelatnosti. Uopćeno rečeno, to su normativno dati zahtjevi a poboljšanjem položaja kulture i institucija u oblasti kulture. Mi ćemo pogledati samo ono, što ti propisi donose novo i konkretno za financiranje kulture i arhivskih ustanova kao institucija u oblasti kulture.

Sam Zakon o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti utvrđuje, da se sredstvima za to financiranje smatraju:

a) sredstva što ih svojom djelatnošću ostvaruju same radne organizacije u oblasti kulture;

b) sredstva što ih za razvoj kulturnih djelatnosti daju radne i druge organizacije i građani;

c) sredstva što ih trajno i stalno osiguravaju iz svojih izvora društveno-političke zajednice u vidu stalno izdvajanih stopa tog učešća;

d) sredstva društveno-političkih zajednica:

1. od prihoda republičkog doprinosa iz osobnog dohotka od autorskih prava, патената i tehničkih unapređenja;

---

10. Vršenje poslova arhivske službe za one radne organizacije koje nisu, ili nisu u potpunosti u mogućnosti da te poslove financiraju nadležnom Arhivu.

II Radne organizacije (privredne)

1. Svi poslovi vezani uz postupak odabiranja i izlučivanja registraturne građe u radnim organizacijama. Izdavanje rješenja kojim se odobrava pokretanje postupka. Izdavanje rješenja o osnivanju drugostepene komisije koja vrši odabiranje i izlučivanje. Učešće dvaju visokokvalificirana stručnjaka iz Arhiva u toj komisiji. Njihov rad na području prijedloga prvostepene komisije, konzultacije u samom Arhivu te pripreme konačnog rješenja o odabiranju i izlučivanju uz redigiranje detaljnog popisa građe koja se smije izlučivati. Stručni i tehnički poslovi odabiranja i izlučivanja. Donošenje rješenja o izlučivanju sa strane Arhiva (čl. 20. cit. Zakona i Uputstvo Saveznog izvršnog vijeća iz 1952. godine).

2. Svi poslovi vezani uz prodaju arhivske i registraturne građe od strane radnih organizacija nadležnom Arhivu. Poslovi oko utvrđivanja rokova za predaju građe Arhivu. Kontrola Arhivske knjige u radnoj organizaciji i uporedba s evidencijama u Arhivu. Proučavanje prijedloga radne organizacije o građi koju želi predati. Kontrola sredenosti građe Izrada primopredajnog zapisnika. Transport građe u Arhiv. Upis predane građe u »Knjigu primljene arhivske građe«. (čl. 14, 15, 16, 32. i 35. cit. Zakona).

3. Poslovi arhivističke obrade preuzete građe u Arhiv. Osnovno sređivanje građe, ukoliko je ona preuzeta u nesređenom stanju. Izrada privremenog inventara. Izrada definitivnog prijedloga za odabiranje građe koja se mora trajno čuvati. Provođenje izlučivanja nepotrebne građe. Konačna arhivistička obrada. Izrada definitivnog inventara. Svi ovi poslovi odnose se kao na građu, koju je Arhiv dosada već preuzeo, tako i na građu koju će ubuduće postepeno preuzimati od radnih organizacija.

4. Svi poslovi čuvanja preuzete građe, kao i one koju će ubuduće postepeno preuzimati. Učešće u troškovima da se Arhivu dodijele odgovarajuće prostorije za smještaj preuzete građe i za uređenje tih prostorija. Oprema tih prostorija: police, kutije, mape, ormari i dr. Protupožarna zaštita i sigurnosne mjere, njihovo održavanje i usavršavanje prema načelima savremene nauke i tehnike zaštite arhivske građe. Služba čuvanja — potreban stručni kadar (čl. 3, 6, 13, 32, 40, 55. i 62. cit. Zakona).

5. Korištenje građe. Utvrđivanja rokova javnosti za građu koja je predana arhivu. Posudba građe iz Arhiva radnoj organizaciji (manipulativni poslovi i preduzimanje mjera sigurnosti). Korištenje građe od strane operativnih i naučnih organizacija kad koriste tuđu građu.

22 Narodne novine broj 7/1968.

23 Narodne novine broj 11/1968.

2. od prihoda republičkog poreza na promet robe na malo od alkoholnih pića;
3. od doprinosa na promet filmova;
4. od prihoda određenih posebnim propisima.

Svi ovi spomenuti prihodi čine Općinski fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti, osim

1. 80% od republičkog doprinosa iz osobnog dohotka od autorskih prava, patenata i tehničkih unapređenja, te
2. 70% od doprinosa od prometa filmova, koji se slijevaju u Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske.

Zakonom je ujedno određen načelno način raspodjele tih sredstava: raspoređuje ih upravni odbor Fonda temeljem programa rada korisnika tih sredstava, kao i na osnovu ostvarenih rezultata u radu na razvoju i unapređivanju kulturnih djelatnosti i, osim toga, temeljem natječaja. Same odluke o dodjeli tih sredstava upravni je odbor dužan obrazložiti i treba da su pristupačne javnosti.

»Preporuka« pak Sabora SR Hrvatske²⁴ za osnivanje općinskih fondova za unapređenje kulturnih djelatnosti osim samog preporučivanja da se ti općinski fondovi osnuju predlaže:

1. povećanje danih sredstava za kulturu
2. predlaže u svakom slučaju izdvajanje budžetskih sredstava društveno-političkih zajednica barem u visini do tada izdvojenih
3. predlaže dugoročnije utvrđivanje ciljeva kulturne politike, a s time u vezi i materijalne baze za ostvarivanje tih ciljeva i politike, tj. trajnije financijsko učešće u sredstvima tog općinskog fonda
4. predlaže da općinske skupštine utvrde smjernice za rad upravnih odbora, princip dohotka, nastojeći da do punijeg izražaja dođe princip dohotka, samoupravnost radnih organizacija u oblasti kulture i takova politika raspodjele, koja će pružiti podršku onome što je u kulturnom stvaralaštvu najbolje i najprogresivnije.

Tako smo se, eto, upoznali sa svim konkretnim novim oblicima financiranja arhivske službe u Hrvatskoj, koji su utvrđeni bilo propisima, bilo preporukama vrhovnih nadležnih organa, odnosno samoga Sabora.

II

Iskustva o financiranju arhivske službe u Hrvatskoj temeljena na novim oblicima toga financiranja

Čini nam se, da ćemo se s iskustvima o financiranju arhivske službe u Hrvatskoj prema »Modalitetima« najbolje moći upoznati, budemo li dali odgovarajuće odgovore na odgovarajuća pitanja same realizacije tih »Modaliteta«, barem za 1968. godinu.

²⁴ Narodne novine broj 11/1968.

Istovremeno sigurno je važan momenat dati neke informacije o problemima koji su se pojavili u primjeni »Modaliteta«.

Korisno će biti, budemo li mogli štogod reći i o iskustvima koja arhivi imaju s financiranjem putem općinskih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti.

1. Realizacija »Modaliteta« u 1968. godini

a) Svakako će se najprikladniji način odgovora na ovo pitanje moći dati putem odgovarajućih tabelarnih pokazatelja.

Poslužiti ćemo se s dvije tabele (I i II). Jedna, »analitička«, dat će nam detaljne podatke o »Modalitetima« za svaku arhivsku ustanovu posebno, a druga, »sumarna«, upoznat će nas zbirno s rezultatima djelomično uspješne provedbe »Modaliteta«, odnosno neuspjeha u njihovoj primjeni kao dodatnih sredstava obaveznoj arhivskoj službi.

Pogledajmo te tabele. Analitičkom smo, tj. po arhivskim ustanovama SR Hrvatske, željeli doći do ovih odgovora: koliko je radnih organizacija trebalo sufinancirati arhivsku obaveznu službu, zatim, kolikom je broju od strane arhivskih ustanova poslat zahtjev za sufinanciranje; koji se je broj radnih organizacija odazvao, a koji se nije, i koji se je postotak od tih odazvao. Dalje želimo znati, koliko su financijskih sredstava pojedine arhivske ustanove primile od tih »novih« sufinancijera, koji je to postotak prema onome koliki su mislili arhivi primiti, te koliki je to najposlije, postotak prema financijskom planu za 1968. godinu pojedine arhivske ustanove. Znademo da je taj trebao biti 10%.

Daljnji pokazatelji tabele I upoznat će nas s najvećim i najmanjim primljenim (ili zatraženim) iznosom u tom sufinanciranju po radnim organizacijama. Tu također očekujemo odgovore glede kriterija koji je primijenjen od strane arhivskih ustanova u traženju sredstava od radnih organizacija, metoda, kojom su se rukovodile arhivske ustanove glede realizacije zatraženih sredstava, te napokon — potrebno je da navedemo barem neke od važnijih razloga neuspjeha sufinanciranja po radnim organizacijama, tj. zašto pojedine radne organizacije nisu prihvatile »Modalitete« sufinanciranja arhivske službe u SR Hrvatskoj.

Od one Tabele II — sumarne, kako smo je nazvali — želimo dobiti u prvome redu podatke o provedbi »Modaliteta« od strane svih arhivskih ustanova zbirno: koliko je arhiva uspjelo provesti »Modalitete« iznad 50%, koliko iznad 25%, koliko ispod 25%, a koliko ih uopće nije provelo.

Uz onaj stvarni broj radnih organizacija, koje su trebale sufinancirati arhivsku obaveznu službu, ova tabela II daje nam i ukupni broj radnih organizacija od kojih je zatraženo sufinanciranje da bismo tako došli do ukupnog broja, koji je sufinancirao i do ukupnog postotka, odnosno do ukupnog postotka i broja, koji se nije odazvao Preporuci Sabora SR Hrvatske u pogledu primjene »Modaliteta« — sufinanciranja obavezne arhivske službe.

**Brojčani pokazatelji po arhivima o radnim organizacijama
»Modalitetima« u 1968. god.**

ARHIVSKA USTANOVA	Broj radnih organizacija koje su trebale biti sufinancijeri	Broj radnih organizacija kojima je poslan zahtjev za sufinanciranje	Broj radnih organizacija koje su se odazvale da sufinanciraju	Broj radnih organizacija koje se nisu odazvale da sufinanciraju	Postotak odazvanih radnih organizacija	Ukupno primljena sredstva od radnih organizacija sufinancijera	Postotak primljenih sredstava prema iznosu koji je trebalo naplatiti	Postotak primljenih sredstava u odnosu na cjeli Financijski plan ustanove	Najveći primljeni iznos od radnih organizacija sufinancijera	Najniži primljeni iznos od radnih organizacija sufinancijera
1. Arhiv Hrvatske	89	48	34	18	70,83%	12.800,05	48,08%	1,71%	2.300	100
2. Arhiv instituta za historiju radničkog pokreta	12	10	7	3	70%	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
3. Historijski arhiv Bjelovar	191	44	44	—	100%	36.597,85	100%	20,5%	5.500	47,40
4. Historijski arhiv Dubrovnik	35	35	3	32	9%	4.200	14%	1,5%	2.000	100
5. Historijski arhiv Karlovac	106	106	Ø	106	—	21.000 zatraženo	Ø	Ø	500— zatraženo	50— zatraženo
6. Historijski arhiv Osijek	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Historijski arhiv Pazin	—	Arhiv nije proveo sufinanciranje po radnim organizacijama								
8. Historijski arhiv Rijeka	37	31	11	20	28%	29.586,45	67%	7,2%	16.000	8.000
9. Historijski arhiv Sisak	116	Arhiv nije pristupio provedbi »Modaliteta«.								
10. Historijski arhiv Sl. Brod	21	9	—	9	Ø%	Ø%	Ø%	Ø%	—	—
11. Historijski arhiv Split	175	175	140	35	78%	28.706	89%	7,7%	400	150
12. Historijski arhiv Varaždin	40	40	25	15	62,5%	21.300	53%	5,4%	4.230	150
13. Historijski arhiv Zadar	202	202	21	181	10%	13.350	26,7%	3,3%	2.000	100
14. Historijski arhiv Zagreb	542	Arhiv nije pristupio provedbi »Modaliteta«. Kao razlog navodi								

sufinancijerima arhivske službe u SR Hrvatskoj prema
i o provedbi »Modaliteta«

Kriterij za ovo sufinanciranje	Način kojim je sufinanciranje provedeno	Neki od razloga nefinanciranja	Opća primjedba
I tek. m registraturne građe	Pismenim obrazloženjem i faktom	Sufinanciranje nije regulirano zakonom	
Količina reg. građe, stupanj središtenosti, poslovi arhivističke obrade	Razgovorima usmeno	Nije riješeno financiranje polit.-društ. organizacija	Arhiv nije mogao provesti »Modalitete«. Samo je od sufinancijera uspio da za arhiv kupe arh. police
	faktura		Sufinanciranje radnih organizacija nije provedeno temeljem »Modaliteta«, već središnje registratura i škartiranja kod vlasnika
Količina registraturne građe	usmeno	Sufinanciranje nije regulirano zakonom	Arhiv smatra neophodnom problematiku iznijeti pred sabor SRH
Količina registraturne građe	pismeno i usmeno	Nisu dužne financirati arhivsku službu	a) SO-e nisu donijele odluku o »Modalitetima« b) 5.850 N. din prihod od radnih organizacija za ostale poslove c) arhiv nije proveo »Modalitete«
		Odbile su financirati. Nema zakonskog osnova	Za škartiranje primili 5700 N. dinara tj. 1,9% Fi — plana U 1969. priprema materijala za ovu akciju
Količina preuzete arhivski građe odnosno utrošeni sati na škartiranje	faktura	Nema financ. sredstava za te poslove »Modaliteti« nisu propis	Arhiv nije proveo »Modalitete« kao sufinanciranje, već naplaćuje škartiranje kod radnih organizacija
Škartiranje, čuvanje, odnosno preuzimanje registratura	usmeno	Teške financijske prilike	Arhiv »ne gubi nadu« da će u 1969. uspjeti ovo sufinanciranje. Za sada nije proveo »Modalitete«
Kategorizacija poslova u »Modalitetima« i financijske mogućnosti	okružnicom	Sufinanciranje nije zakonom regulirano	
I tekući metar registraturne građe	Ugovorom uz oznaku poslova, te pralaganjem fakture	Sufinanciranje nije zakonom regulirano	
Količina registraturne građe	Ugovor uz oznaku poslova	Sufinanciranje nije zakonom reg. ili nema sredstava	
nedonošenje odgovarajućih odluka grada Zagreba i ostalih općina.			

Sumarni pokazatelji o provedbi — neprovedbi »Modaliteta« —
sufinanciranja arhivske službe u SR Hrvatskoj za 1968. godinu

Broj arhivskih ustanova koje su provele »Modalitete«		Broj arhivskih ustanova koje nisu provele »Modalitete«		Ukupni stvarni broj radnih organizacija sufinanciranih		Broj radnih organizacija od kojih je zatraženo sufinanciranje		Broj radnih organizacija koje su se odazvale i postotak prema broju od kojih je zatraženo sufinanciranje		Broj radnih organizacija koje se nisu odazvale i postotak prema broju od kojih je zatraženo sufinanciranje		Sveukupno primljena sredstva prema »Modalitetima«. Postotak prema Planu svih arhiva. Fi-plan svih arhiva za 1968. g.		Koliko je sredstava trebalo očekivati u 1968. g. prema »Modalitetima« od svih radnih organizacija (10% Fi-plana)		Razlika između očekivanih i stvarno primljenih prema »Modalitetima« u 1968. godini		Najviši i najniži iznos prema »Modalitetima«	
Iznos 30%	Iznos 25%	Iznos 25%																	
										N. din				N. din					
5	1	2	6	1551	700	285	415	146.370,35	446.876,13	300.505	5.500								
						—	—	3,27											
						40,7%	59,3%	4.468.761,30			47,40								

Tabela II, kao sumarna, upoznaje nas, zatim, sa sveukupnim iznosom koji je arhivska služba preko sufinanciranja radnih organizacija primila i s postotkom prema sveukupnom financijskom planu arhiva SR Hrvatske.

Tu smo svakako opravdano željeli preko te »sumarne tabele II« vidjeti iznos koji su Arhivi Hrvatske trebali očekivati u skladu s »Modalitetima« (10% od Fi — plana Arhiva), te najposlije, koja je razlika između tih očekivanih »dodatnih« sredstava i stvarno realiziranih. Dodali smo svemu i podatak najvišeg i najnižeg primljenog iznosa u sufinanciranju arhivske službe u 1968. godini od strane radnih organizacija (privrednih)²⁵.

b) Dakle, kako stoje stvari, najprije sa samom provedbom »Modaliteta« — sufinanciranja arhivske službe u SR Hrvatskoj od strane arhivskih ustanova.

²⁵ Podaci su za sve pokazatelje u Tabeli I i II korišteni prema Službenim izvještajima arhivskih ustanova, a samu obradu je izvršio autor ovog referata-elaborata.

Iz »sumarne tabele« vidimo da je 8 arhivskih ustanova primijenilo i provelo ovo sufinanciranje po radnim organizacijama, a 6 nije pristupilo provedbi, ili je posustalo negdje na svom putu do realizacije.

Već sama ta pojava, što su svega dvije arhivske ustanove više realizirale ovo sufinanciranje od broja arhiva koji to nisu, nekako zabrinjava ili barem ne daje pravu sliku stvari: ili je provedba nerealna, ili su po srijedi suviše velike teškoće skopčane s tom provedbom, ili je kod samih arhivskih ustanova bilo suviše malodušnosti, premalo snaga, odnosno otpora da se »Modaliteti«, u pogledu sufinanciranja privrede, provedu.

Sigurno je bilo svega od toga pomalo. To jasno govori i naredni pokazatelj: 1551 radna organizacija je iskazana po arhivskim ustanovama, od kojih je u 1968. godini trebalo zahtijevati ovo sufinanciranje, a zahtjevi su postavljeni na ciglih 700. Dakle na manje od polovice obaveznih sufinancijera.

Nema sumnje da bi iznos od 446.876,13 n. dinara, koliko je u 10% predviđenih sredstava od ovih novih sufinancijera arhivske službe očekivala u 1968. godini, predstavljao dugo očekivanu poboljšicu u nago-milanim problemima poslova i modernizacije obavezne arhivske službe u Hrvatskoj; Arhivskim ustanovama, koje su bar djelomično uspjele realizirati »Modalitete«, dospjelo je u »kasu« svega 146.370,35 n. dinara. To je svega 3,27%, u odnosu na 10% financijskih planova Arhiva u Hrvatskoj za 1968. godinu. Drugačije i nije moglo biti, kad vidimo da se je od 700 zahtjeva realiziralo svega 285, ili 40,7%, dok je apstiniralo 415 radnih organizacija, odnosno 59,3%.

Ipak, kad ovako uopćeno promatramo realizaciju »Modaliteta« i sufinanciranje arhivske službe po radnim organizacijama kao novim sufinancijerima te obavezne službe, moramo reći da je i moguća i neophodna ova akcija oko provedbe »Modaliteta«, kako od strane arhivske službe neposredno, tako i od strane nadležnih republičkih organa i predstavništava — nastaviti. Ona će sigurno u svojoj daljnjoj fazi s boljim i sigurnijim pravnim instrumentarijem morati dovesti do većih, potpunijih rezultata, iako neće dovesti do potpunog uspjeha.

c) Treba reći nešto u nastavku i o rezultatima primjene »Modaliteta« po pojedinoj arhivskoj ustanovi, tj. o pokazateljima, koji se pojavljuju u Tabeli I — onoj analitičkoj.

U prvome redu, koje su arhivske ustanove prišle provedbi »Modaliteta« i to u duhu samoga toga akta. To su Arhiv Hrvatske, Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, kao i Historijski arhiv u Dubrovniku, Splitu, te Historijski arhiv u Varaždinu. Na svoj način radili su to i Historijski arhivi u Bjelovaru i u Karlovcu.

Uopće nisu pristupili do 1968. godine primjeni sufinanciranja arhivske službe po radnim organizacijama Historijski arhivi u Osijeku, u Pazinu, u Sisku, u Sl. Brodu te Historijski arhiv u Zagrebu.

Ne ulazeći u detalje koliko je koji od arhiva trebao imati novih sufinancijera, na koliko je radnih organizacija postavio zahtjev za su-

financiranje, koliko je, zatim, sredstava primio, jer te nam podatke daje Tabela II, a i važniji su nam u ovome elaboratu za to upravo sumarni pokazatelji iz Tabele II koje smo već razmotrili, zadržat ćemo se na kriteriju sufinanciranja i na načinu provedbe toga sufinanciranja od strane pojedinih arhiva.

d) Ponajprije sigurno su u duhu samog akta o »Modalitetima« najpravnije postupile one arhivske ustanove, koje su kao osnovni kriterij uzele količinu registraturno-arhivske građe radnih organizacija sufinancijera. To su: Arhiv Hrvatske, Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, te Historijski arhivi u Dubrovniku, Karlovcu, Rijeci, Varaždinu i u Zadru. Arhiv Hrvatske i Historijski arhiv u Varaždinu precizirali su dapače, da se sufinanciranje vrši po 1 tekućem metru polica registraturno-arhivske građe radnih organizacija. A to je, čini nam se, najkonkretnije za jednu takovu računicu, premda iziskuje mnogo predradnji arhivske vanjske službe kod svakog imaoa registraturnog materijala.

e) Sigurno je i metoda realizacije sredstava ovoga sufinanciranja obavezne arhivske službe kod radnih organizacija jedan od važnih elemenata u provedbi samih »Modaliteta«.

Opet iznosimo kao najpogodniji način, da se dođe do realizacije sredstava u ovome sufinanciranju radnih organizacija, ugovaranje poslova i podnošenje odgovarajuće fakture. Tako su i postupili Arhiv Hrvatske, te Historijski arhiv u Bjelovaru, Karlovcu, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zadru²⁶.

Ispravno je da se je od strane arhiva u pismeno obrazloženje, odnosno u sam ugovor, unosilo kategorije poslova što ih arhivske ustanove u skladu s »Modalitetima« obavljaju za radne organizacije. To međutim nije trebalo shvatiti kao poslove, koje arhivi godišnje vrše za svaku radnu organizaciju, ne obazirući se da li propis zahtijeva da se upravo te godine svi ti radovi moraju izvršiti. Niti se, barem u našim uslovima, svake godine ne preuzima registraturno-arhivski materijal od svake radne organizacije, a to vrijedi i za druge poslove. Ta obaveza, kao i ostale iz kategorije arhivskih poslova koje arhivi obavljaju za radne organizacije sufinancijere, stoji kao potencijalna i arhivska ustanova, godimice obavezno obavlja pripreme za te poslove u svojim spremištima, vrši dopune u svojim dosiecima tih radnih organizacija — sufinancijera, u tom smislu korespondira itd. To su dakle sve stalni radovi, koje treba i netko da plati. »Modaliteti« su ih zasada vrednovali sa 10%

26 Tu smo ubrojili i Historijske arhive u Bjelovaru i Karlovcu, premda su ove arhivske ustanove, prišle provedbi »Modaliteta« na jedan drugi način. Fakturirali su, naime, neke poslove arhivske službe koji nisu utvrđeni »Modalitetima«, ali su ih radne organizacije bile spremne financirati. Bilo je to u prvome redu sređivanje registratura kod samih privrednih organizacija. To nije u duhu Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima. Time su se arhivi, kao organi inspekcije, našli u položaju da su kod tih imalaca registratura prestali biti u mogućnosti vršiti poslove nadzora nad sredenošću registratura — arhiva. Kako se vidi iz rečenoga, potreba za sredstvima i mogućnosti sticanja dopunskih neophodnih sredstava arhivskoj službi, kod nekih je arhiva dovela u pitanje zakonsku odredbu o vršenju nadzora, barem kod tih radnih organizacija za koje su ti arhivi vršili poslove sređivanja. Odatle i konstatacija Historijskog arhiva u Bjelovaru, da će uskoro njima i prestati mogućnost sufinanciranja službe po radnim organizacijama, jer će kod svih obaviti moguće poslove na njihovoj registraturnoj građi.

od čitavog financijskog plana arhiva, a kao platiše su odredili radne organizacije²⁷.

Neki su arhivi u metodi pokušaja i realizacije sredstava za arhivsku službu ostali kod usmenih razgovora s odgovornim faktorima u radnim organizacijama.

Koje su arhivske ustanove takovim uvjerenjima pokušale provesti »Modalitete« i realizirati sredstva, ili uopće nisu, ili su nepoznatim dijelom uspjele? Treba imati na pameti, da su »Modaliteti« p i s m e n i a k t Sabora SR Hrvatske, te da nužno njihova provedba i sama realizacija financijskih sredstava temeljem toga akta neophodno zahtijeva odgovarajući p r a v n i p i s m e n i p o s t u p a k i od strane arhivskih ustanova. Posve je razumljivo da je potreban i čitav niz predradnji arhiva. Vidjet ćemo da je u tome svakako i jedan od razloga apstinencije radnih organizacija od sufinanciranja ove obavezne službe.

2. Razlozi djelomičnoj provedbi »Modaliteta«

— sufinanciranje arhivske službe po radnim organizacijama

Upoznavši se u dosadašnjem izlaganju s činjeničnim stanjem u predmetu provedbe »Modaliteta«, pogledajmo i razloge samo djelomične realizacije ovog načina sufinanciranja ove obavezne službe u SR Hrvatskoj. Djelomične provedbe i od onih arhivskih ustanova, koje su gotovo sve poduzele da dođe do realizacije »Modaliteta« i neuspjeha kod 6 od 14 arhiva u našoj Republici.

Kao što i kod svakog takvog slučaja i ovdje, kod arhiva, postoje objektivni i subjektivni razlozi koji uopće nisu realizirali »Modalitete«. Kod onih arhivskih ustanova, koje su ovo sufinanciranje radnih organizacija uspjele djelomično provesti, svakako prevladavaju objektivni razlozi.

Koji su to objektivni razlozi?

Svakako da je najvažniji razlog objektivne prirode taj, što su »Modaliteti« samo de facto p r e p o r u k a radnim organizacijama, da im je dužnost da sufinanciraju u visini od 10% obaveznu arhivsku službu u Hrvatskoj.

»Modaliteti« dakle nisu p r o p i s i, oni nisu z a k o n s k a obaveza.

Istina, radne su organizacije u razgovorima priznale objektivnu potrebu tog sufinanciranja, one su često preko svojih odgovornih predstavnika i obećale naplatiti zatražene iznose, ali veoma često je sve i ostalo samo na obećanju. Neke su se odmah usmeno ozjasnile da neće sufinancirati, iznoseći da na takvo dotiranje nisu obavezne. Druge su

²⁷ Sada imamo i odgovor na postavljenu tezu Historijskog arhiva u Bjelovaru, da će uskoro izvršiti sve poslove za radne organizacije pa više i neće biti sufinanciranja. Time nam se još više otvaraju intencije donosioca »Modaliteta« i duh samoga akta, koji je išao u prvome redu za traženjem dopunskih sredstava obaveznoj arhivskoj službi u našem sistemu financiranja i sufinanciranja.

usmeno ili pismeno odgovorile da za to nemaju sredstava, ili da općeno financijski loše stoje. Kad je tako da nisu u mogućnosti još jednu drugu službu financirati.

Dakle i radne organizacije, koje bi u skladu s »Modalitetima« trebale sufinancirati arhivsku službu, očekuju donošenje zakonskih propisa u tom smislu, reguliranje zakonom te svoje obaveze financiranja ove službe.

Međutim, jer je ipak 8 arhivskih ustanova i preko 50% (neki arhivi i 70%) uspjelo provesti »Modalitete«, postavlja se pitanje, kako to da 6 Arhiva nije uopće uspjelo, odnosno kako to, da je tih 8 djelomično uspjelo.

Već iz ovoga faktora očito proizlazi, da je i kod ovih arhivskih ustanova, koje su djelomično uspjele realizirati sredstva kod ovih novih sufinancijera obavezne arhivske službe bilo određenih subjektivnih slabosti. To posebno vrijedi za one Arhive koji uopće nisu proveli »Modalitete«. Treba, međutim, ovdje i kod tih subjektivnih slabosti naglasiti postojanje i objektivnih unutrašnjih teškoća kod svih arhivskih ustanova u Hrvatskoj.

U najveću subjektivnu slabost kod arhivskih ustanova, koje uopće nisu do 1968. godine realizirale »Modalitete«, valja posebno istaći mirnije s činjenicom da su »Modaliteti« samo preporuka, a ne propis. Dakle, premda su arhivske ustanove obavezne na vršenje obavezne arhivske službe i kod privrednih radnih organizacija, usprkos preporuci Sabora SR Hrvatske, da se putem »Modaliteta« realizira i naplata tih obaveznih poslova za radne organizacije, 6 arhiva odustaje od napora da nešto poduzme u predmetu sufinanciranja u skladu s »Modalitetima«, jer isti nisu zakonski propis.

Objektivne unutrašnje teškoće kod svih arhivskih ustanova u ovom predmetu su opterećenost arhivskim poslovima i premaleni broj arhivskog stručnog kadra.

To je naročito došlo do izražaja kod ovih arhiva, koji nisu uopće uspjeli provesti nikako ovo sufinanciranje.

Ne smijemo smetnuti s uma da »Modaliteti« govore u prvome redu o arhivskim poslovima kod radnih organizacija, koje bi te poslove sufinancirale. Isto tako napomenimo ponovno, da je bilo potrebno izvršiti mnoge predradnje, da bi se uopće bilo što i moglo započeti oko provedbe »Modaliteta«. To, osim toga, kraj svih internih poslova i već tako nagomilanih raznoraznih problema i kadrovskih i materijalnih i prostornih kod arhivskih ustanova u Hrvatskoj. Ne govore li posve jasno o takovim objektivnim teškoćama već i izneseni pokazatelji, da su arhivi znali, da bi sufinanciranje trebalo zatražiti od 1551 radne organizacije, a da su u 1968. godini zahtjevi bili poslani samo na 700 radnih organizacija. Trebalo je, dakle, prethodno do kraja obraditi svih tih 1550 radnih organizacija u svim vidovima količine, smještaja i načina

čuvanja registraturno-arhivske građe, trebalo je moći reagirati na zahtjeve svih tih radnih organizacija u predmetu odabiranja, pružanja uputa, pa i eventualnog preuzimanja registraturno-arhivske građe, a da bi se na sve te radne organizacije moglo uputiti odgovarajuće zahtjeve za sufinanciranje obavezne arhivske službe. To sad već nije samo program unutrašnjih radnih zahvata na registraturno-arhivskoj građi, program sređivanja naučne obrade, izrade naučno-informativnih pomagala. To nije samo redovni program arhivske inspekcije (arhivske vanjske službe). To je uporedo sa svim tekućim poslovima jedne arhivske ustanove jedan dodatni program vanjske službe, jedan dodatni posao konkretnih preciznih evidencija registratura tih radnih organizacija, dodatni program uprave i administracije Arhiva na temelju čega bi se zatim mogli uputiti zahtjevi za sufinanciranje²⁸.

A to znači prenapinjanje već i tako prenapetih programa rada arhiva.

To su, eto, bile objektivne teškoće unutrašnje prirode i onih arhivskih ustanova, koje su djelomično provele ovo sufinanciranje. A kudikamo je takovih teškoća veoma mnogo bilo kod onih arhiva, koji nisu niti pristupili provedbi »Modaliteta«²⁹.

Evo nam, dakle, objektivnih i subjektivnih razloga neprovođenju, odnosno djelomičnom provođenju »Modaliteta«, ali i objektivnih teškoća unutar subjektivnih slabosti, kako smo ih mi ranije nazvali.

Uvjeravanja uprava arhivskih ustanova, da se nadaju da će u 1969. i 1970. godini provesti »Modalitete«, jasno govore o naporima koje arhivi Hrvatske ulažu i u tom predmetu. A to je još jedna daljnja pozitivna ocjena arhivske službe i arhivskih radnika u našoj Republici.

3. Nekoliko dodatnih riječi o iskustvima financiranja arhivske službe putem društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti

Ne bismo u potpunosti mogli sagledati nove oblike sufinanciranja obavezne arhivske službe, kad se ne bi makar s nekoliko riječi osvrnuli i na kratkotrajna jednogodišnja iskustva toga sufinanciranja po općinskim društvenim fondovima za unapređivanje kulturnih djelatnosti u odnosu na arhivsku službu. Kod toga ćemo se poslužiti »Informacijom Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske«, izdanom prigodom savjetovanja predstavnika tih fondova³⁰.

²⁸ Iz prakse nam je poznato, da će podneseni zahtjev za sufinanciranje često, ako se radi samo o nekoliko previše računatih dužinskih metara registraturne građe, radne organizacije — novi sufinancijer — odmah odbaciti.

²⁹ To upravo dokazuju i dati podaci takovih arhivskih ustanova, kad njihove uprave iznose, da vjeruju, da će u 1969. i 1970. uspjeti realizirati sufinanciranje radnih organizacija.

³⁰ Ova je »Informacija« pod naslovom »Informacija o provođenju Zakona o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti« izdana da posluži kao baza Savjetovanju predstavnika društvenih fondova održanom u Zagrebu 17. lipnja 1969. godine. Kako je ovaj referat — elaborat ušao u tisak u drugoj polovici 1969. godine, radi cjelovitosti predmeta autor je bio u mogućnosti da dopuni svoj elaborat i ovim pokazateljima.

Ponajprije, podsjetimo se ovdje da je i arhivska služba u Hrvatskoj, po donošenju Zakona o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti²², dospjela pod financiranje tih fondova.

Kao što su sve kulturne djelatnosti uopće osjetile izvjesne poboljšice u svojoj materijalnoj bazi provođenjem u život odredbi toga zakona, tako se je to odrazilo i na arhivsku službu. Za ovo kratko vrijeme sufinanciranja ove obavezne službe po rečenim fondovima, sredstva arhivskih ustanova doživjela su rast od 22,9% u odnosu na ranije razdoblje³¹.

Pitanje, koje nam se neposredno dalje postavlja je pitanje odnosa toga rasta kod arhivske službe s jedne strane i ostalih ustanova u oblasti kulture, odnosno ostalih kulturnih djelatnosti, s druge strane.

Rečena »Informacija«³¹ nam u tom pogledu daje i takove pokazatelje. Primjerice muzejska djelatnost je doživjela rast svoje materijalne baze za 57%, služba zaštite spomenika kulture za 30,5%, zahvati na zaštiti spomenika kulture raspolagali su nakon financiranja po ovim društvenim fondovima sa 188,6% više sredstava, elementarna difuzija kulture (domovi kulture, centri za kulturu, kulturna djelatnost narodnih i radničkih sveučilišta) doživjela je rast svojih sredstava za 47,8% biblioteke i čitaonice za 38,1%, kazališna djelatnost povećala je materijalnu bazu za 42,8%, muzička djelatnost za 68,3%, kinofikacija za 51,5% izdavačka djelatnost za 98,5%, kulturno-umjetnička društva i amaterske djelatnosti za 32,8%.

Što nam donosi ovaj komparativni prikaz rasta materijalne baze kod djelatnosti u oblasti kulture u Hrvatskoj u odnosu na obaveznu arhivsku službu koja je osim toga i služba od posebnog društvenog interesa? Svakako, u prvome redu, jedan važan pokazatelj da nešto nije u redu u odnosu upravnih odbora općinskih društvenih fondova prema arhivskoj službi. Rekli bismo, ili je arhivska služba već ranije u tolikoj mjeri doživjela rast u svojoj materijalnoj bazi, da je povećanje od 22,9% stvarno najniže od svih kulturnih djelatnosti — dovoljno, ili nešto u odnosima tih upravnih odbora fondova prema obaveznoj arhivskoj službi od posebnog društvenog interesa, kako je tretiraju zakonski propisi, nije u redu.

Po našem mišljenju po srijedi je ovo drugo. Nikako, naime nije opravdano, da je rast materijalne baze ove službe dosegao najniži nivo rasta među djelatnostima u oblasti kulture u SR Hrvatskoj.

Pogledajmo konkretne slijedeće pokazatelje, koji će to nedvojbeno dokazati.

Najmanji podaci o financijskom stanju arhivskih ustanova govore, da su za osnovne djelatnosti, tj. one obavezne, sve arhivske ustanove Hrvatske u 1968. godini raspolagale sa svega 4,468.761,30 n. dinara³² Istovremeno je u arhivskoj službi na kraju 1968. godine radilo svega 190 radnika. To znači da je po radniku u 1968. godini arhivska služba

31 »Informacija o provođenju Zakona o sredstvima društvenih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti«, Zagreb 1968, strana 14. — Citiram »Informacija«.

32 Vidi podatak u Tabeli II pod 10 — »Fi — plan svih arhivskih ustanova za 1968. godinu.

raspolagala za svoju osnovnu djelatnost (osobni dohodak, materijalni i funkcionalni rashodi, te fondovi) sa svega 235.198 n. dinara. Van svake je sumnje da ovaj pokazatelj očito govori o nedovoljnoj materijalnoj bazi ove obavezne službe.

Arhivi u SR Hrvatskoj su u 1968. godini bili u posjedu 2864 arhivskih fondova, a trebali su još preuzeti 1398. Dakle u pitanju je 4262 arhivska fonda. Ova arhivska građa sveukupno čini oko 200.000 dužnih metara ili 200 km.

Stručnih je radnika u svim arhivima 1968. godine radilo 140. To znači da je na 1 stručnog radnika u arhivima Hrvatske dolazilo tada 1428,57 dužinskih metara arhivske građe. Treba, međutim, naglasiti, da je ova arhivska građa u velikom svom dijelu do danas izražavana u kubnim metrima, što znači da arhivska služba ne raspolaže s dovoljno spremišta, da nema arhivskih polica i druge nužne opreme. Dakle, to je jedan daljnji podatak o nedovoljnoj materijalnoj bazi arhivske službe u SR Hrvatskoj. Ovo je već i problem investicionih ulaganja u arhivsku službu.

Pogledajmo kako stoje stvari s investicijama za ovu obaveznu službu.

Već poznata nam »Informacija« Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske daje pokazatelje koji ponovno arhivsku obaveznu službu stavljaju na dno svega investicionog ulaganja u oblasti kulture. Ovdje treba naglasiti da su pretežno ulagana investiciona sredstva, koja su bila veoma mala, iz Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske, dok općinski društveni fondovi gotovo i nisu davali za arhivsku službu ništa³³.

Kao i iz dosadašnjih i iz ovoga pokazatelja slijedi isti zaključak o nepravilnom odnosu općinskih društvenih fondova prema arhivskoj obaveznoj službi.

33 Iznimka je bila općina Rijeka, koja je u 1968. godini za adaptacione radove zgrade Histo-rijskog arhiva dala 88.500 n. dinara. Ako je i bilo drugih ulaganja po općinskim fondovima, to su bila posve neznatna.

Podaci o investicionim ulaganjima u ostale kulturne djelatnosti od strane općinskih fondova stalno govore o kazalištima, o muzejima, galerijama, domovima kulture, bibliotekama, zaštiti spomenika kulture, ljetnim pozornicama, kinodvoranama itd. Godine 1967. ova su investiciona ulaganja iznosila 4.838.546 n. dinara, odnosno 6,1% od ukupnih rashoda, dok su 1968. dosegla visinu od 18.289.994 n. dinara. Taj je rast u odnosu na ukupne rashode, veći za 16,3%. Dakle investicija je bilo, ali gotovo i ne za obaveznu arhivsku službu. Smatramo da taj negativan pokazatelj govori očito o nepravilnom stavu upravnih odbora općinskih društvenih fondova prema arhivskoj obaveznoj službi, ali uz to vjerojatno osvjetljava i još jedno drugo neriješeno pitanje arhivske građe i službe: problem prostorijske i zgrade za arhive. To nisu zgrade kao kazališne, kao domova kulture, pa ni kao muzeja i biblioteka i drugih institucija u oblasti kulture, u koje bi se isplatilo ulagati sredstva. Većinom je taj prostor neki privremeni ili dapače nužni smještaj. A neophodno je prvesti kraju i to pitanje prostorijske i zgrade za arhivsku građu, kako bi originalni unikatni dokumenti života našeg naroda dobili dostojan dom u skladu sa svojom kulturno-historijskom i naučnom vrijednosti od primarnog značaja — »Informacija«, str. 15—17.